

ד טו וְלֹא־יִגְעוּ: גימ"ל בדגש חזק והשווא נע

ד יט וְחִיו: במלרע

הפטרות במדבר הושע ב:

ב וְשָׁמוּ: במלרע

ה וְשִׁתָּה: ההטעמה בת"ו פשטא מסומנת בשמאל האות האחרונה במילה³. צִיָּה: היו"ד בדגש חזק ובקמץ, אין לקרוא 'ציאה'

ח הַנְּנִי־שָׁךְ: נו"ן ראשונה בשווא נח, על אף הקושי, והש"ן שמאלית

ט וּבִקְשֶׁתָם: במלעיל, הקו"ף רפויה ובשווא נח

יב וְאִישׁ לֹא־יִצְלִינָה מִיָּדִי: טעם טפחא בתיבת וְאִישׁ

יג כָּל־מְשׁוּשָׁה: ש"ן שמאלית. חֲדָשָׁה: הח"ת בקמץ קטן. וְכָל: בטפחא ולא מוקף

יד וְתֹאנְתָה: הת"ו בשווא נח, למרות הקושי. וְאֶכְלָתָם: במלעיל

טו וַתֵּעַד: במלעיל והת"ו פתוחה, מי שקורא בקמץ משנה משמעות

יז וְנִתְּתִי לָהּ: טעם נסוג אחור לת"ו הראשונה. וְעִנְתָה שְׁמָה: טעם נסוג אחור לעי"ן. וְכִיּוֹם עֲלוֹתָהּ

מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת וְכִיּוֹם

יח וְלֹא־תִקְרָאִי לִי עוֹד: צירוף קצת קשה, יש לשים לב למקום המרכא. בַּעֲלִי: עי"ן בשווא נח, לא בחטף

כא וְאַרְשִׁתִּיךָ: מלרע וכן בראש הפסוק הבא

כב וַיִּדְעָתָ: העי"ן בפתח

ראשון של נשוא:

ד כג לְצִבְאָ: הבי"ת רפויה

ד ה-ו

דפי בר-אילן פרשת במדבר עה ד"ר רענן אייכלר⁴

על בדי הארון

בפרשתנו מתואר הנוהל לניוד המשכן וכליו. בני קהת נושאים את כלי הקודש, אך אהרון ובניו מצווים לכסות את הכלים לפני שבני קהת מתקרבים. ההליך לכיסוי ארון העדות מתואר כך:

וּבָא אֶהָרָן וּבָנָיו בְּנֹסֶעַ הַמִּחְנֶה וַחֲזָרְדוּ אֶת פְּרֻכַת הַמִּסָּךְ וְכִסּוּ בָהּ אֶת אֶרֶן הָעֵדֻת. וְנָתְנוּ עָלָיו כִּסּוּי עוֹר תַּחֲשׁ וּפָרָשׁוֹ בְּגֹד כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה וְשָׁמוּ בְּדִיו (במ' ד:ה-ו).

³ כאשר המילה מוטעמת מלעיל מסומנת פשטא נוספת על האות המוטעמת. עם זאת, במילים שאין ספק במקום הטעם הסתפקו כתבי היד בפשטא בסוף המילה, והדפוסים סימנו גם במקרים האלה. למשל במילה נָח בראשית ח יג; ישע' נד ט. המהרי"ץ מגדולי תימן ומגדולי מדקדקיה התעקש להטעים מילים אלה מלרע וכן נוהגים ההולכים בעקבותיו כמו "תורה קדומה". בתוכנת מפעל כתר בר-אילן מסמנים פשטא אחת [מה שלעניות דעתי לא נכון לעשות, כי עלול להטעות]. בפרויקט השו"ת מסומן כפול.

⁴ ד"ר רענן אייכלר הוא מרצה בכיר במחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן. ספרו, "הארון והכרובים", אמור להתפרסם בשנה הבאה (באנגלית) בסדרת Forschungen zum alten Testament של הוצאת Mohr Siebeck.

בדי הארון הם מוטות שבאמצעותם הארון נישא.⁵ הבדים שלובים בטבעות זהב הממוקמות על ארבע פעמיות של הארון, כלומר רגליו (שם' כה:יב-יד; לז:ג-ה). **א"ה.** לפי רש"י לא היו רגלים לארון, אבל לפי מפרשים אחרים היו. אבל הפירוש פעמיות – רגליו, מנוגד לתרגום, וכמדומה אין לו חבר. מלבד שהמלה 'פעם' מתפרשת – רגל. מה שקשה לקבל בהבנה זו, שאם כן צריכים להתכופף כמעט עד לרצפה כדי להרים את הארון. ולפי חז"ל בבלי שבת צ א וגמירי, דכל טונא דמידלי במוטות – תילתא מלעיל, ותרי תילתי מלתחת. הרי שבארון גבוה אמה וחצי צריכים הלויים להתכופף לגובה אמה, אבל לא עד הארץ.

מהמילים האחרונות כאן, "וְשָׂמוּ בְּדָיו", עולה שבאופן רגיל, לפני ההתכוננות למסע, בדי הארון אינם מחוברים אליו. בזה יש סתירה לכאורה להוראה אחרת, הבאה בספר שמות: "בְּטַבַּעַת הָאֶרֶץ יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ" (שם' כה:טו). ההוראה בספר שמות עולה בקנה אחד עם מסורת אחרת, שלפיה נשארו בדי הארון עליו גם לאחר שהונח בבית ה' בירושלים: "וַיֵּאָרְכוּ הַבָּדִים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבָּדִים מִן הַקֶּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדִּבְרִי וְלֹא יֵרָאוּ הַחֻצָּה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (מלכים א:ח:ח; דבה"י ב:ה:ט). אך אם בדי הארון היו עליו תמיד, כיצד אפשר "לשים" אותם כמצאה בפרשתנו? סתירה זו הטרידה רבות את הראשונים, שהציעו מגוון רחב של פתרונות [א"ה: למה לא פתרונים כלשון המקרא?].⁶

1. רש"י הסביר שלארון יש שני בדים ארוכים שכל אחד מהם שלוב בשתי טבעות ובולט בשני צדי הארון. היות ו"ראשיהן גסין" (=עבים), הבדים אינם יכולים לצאת מהטבעות, אך הם יכולים להחליק אנה ואנה בתוך הטבעות. משמעות "וְשָׂמוּ בְּדָיו" היא שיש למקם את הבדים כך שיבלטו באופן שווה בשני הצדדים, ואז להדק אותם במצב זה.⁷ הסברים דומים הציגו ר' אליקים בר משולם בפירושו לבבלי יומא עב ע"א ורמב"ן בפירושו לבמ' ד:ו אך קשה להבין מדבריהם למה בדיוק כוונתם.⁸

2. ר' אברהם בן הרמב"ם בפירושו לשם' כה הציע, שבשעת החנייה פורק כל אחד מבדי הארון מטבעת אחת, ונשאר אחוז בטבעת השנייה, ובשעת המסע הכניסו אותו שוב לשתייהן.

3. לפי ר' חזקיה בר מנוח בפירושו לשם' כה:טו; במ' ד:ו, בעל ה"חזקוני", משמעות ההוראה "וְשָׂמוּ בְּדָיו" היא, שיש להכניס את הטבעות לחריצים בבדים כדי שהארון לא יחליק לאורכם בעלייה או בירידה.

4. ר' מיוחס בן אליהו בפירושו על במ' ד:ו הציע, שמשמעות ההוראה היא שיש לחשוף את בדי הארון, לאחר שכוסו, בהתאם לבמ' ד:ה-ו, כדי שנושאי הארון יוכלו לתפוס אותם.

5. לפי הצעה נוספת, המיוחסת לר' יעקב מאורליינש בתוספות על בבלי יומא, שם, משמעות המילה "וְשָׂמוּ" (במ' ד:ו) היא, שיש לשים את הבדים על כתפי נושאי הארון.

⁵ על בדי הארון, בפירוט רב יותר, ראו מאמרי: R. Eichler, "The Poles of the Ark: On the Ins and Outs of a Textual Contradiction", *Journal of Biblical Literature* 135/4 (2016): 733–741.

⁶ נראה שהסתירה אינה זוכה להתייחסות ישירה בתלמוד, אם כי הסוגיה על בדי הארון בבבלי יומא (עב ע"א), המעלה נושאים קשורים, השפיעה על דיוני הראשונים בענייננו.

⁷ בהערה של תלמידו ר' שמעיה לפירושו לבמ' ד:ו, שהשתמרה בכ"י לייפציג 1, ההערה הודפסה במהדורת מקראות גדולות: הכתר לבמדבר, וצוטטה גם באתר alhatorah.org. הסבר זה מושפע כנראה מהמילים "וַיֵּאָרְכוּ הַבָּדִים" שבמלכים א:ח:ח ובדבה"י ב:ה:ט.

⁸ לפיתוחים שונים של הצעת רש"י, ראו: ר' יצחק בן יהודה הלוי בשם "מהר"ר משה" אצל: י' גליס, ספר תוספות העולם: אוצר פירושי בעלי התוספות, ירושלים תשנ"ג, עמ' מא, פיסקה ה (וכן פיסקה ג); בעל תוספות אלמוני שם, עמ' מג-מד, פיסקה י; ר' מאיר מרומברג ("סתם תוספות") על בבלי יומא עב ע"א, ד"ה "כתיב"; ר' מנחם המאירי על בבלי יומא עב ע"א.

6. על פי הסבר אלמוני שמזכיר ראב"ע בפירושו לבמ' ד:ו, לארון יש שתי מערכות של ארבע טבעות, שמונה בסך הכול, ומשמעות ההוראה במדבר היא שיש להעביר את הבדים ממערכת אחת לשנייה. כך, מלבד רגע ההעברה, הבדים נמצאים תמיד בטבעות, בהתאם לכתוב בשמ' כה:טו.

7. ר' יוסף קרא הציע שהבדים אכן מוסרים מהארון בשעת חנייה, וכוונת ההוראה "לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ" היא, שיש לקבוע את הבדים כך שלא יזוהו בטבעות בשעת משא.⁹

8. ר' יוסף בכור שור פירשו לשמ' כה:טו תירץ שבדי הארון לעולם אינם סרים ממנו, וההוראה "וְשָׂמוּ בְּדָו" הייתה חד-פעמית.

9. ראב"ע הפירוש הקצר לשמ' כה:טו; פירושו לבמ' ד:ו הציע שבדי הארון אינם סרים ממנו באופן כללי, ושעשת פירוק המשכן יוצאת מכלל זה.

10. ר' ישעיה די טראני פירשו לשמ' כה:טו, אצל: גליס, תוספות, עמ' מג, פסקה ז הרחיק לכת בהצעה, שלארון יש לא רק שתי מערכות טבעות אלא גם שני זוגות בדים. זוג אחד אינו סר מהארון, לקיים את הכתוב בשמ' כה:טו, הזוג השני מוסר בשעת חנייה, לקיים את הכתוב בבמ' ד:ו.

להלן אעז להציע פתרון חדש, בהסתמך על נתונים מהמזרח הקדום. ראשית יש לברר עניין בסיסי יותר: כמה בדים יש לארון? התורה אינה מציינת זאת בשום מקום, אך ניכר שהראשונים, וכן רוב לומדי התורה בימינו, סבורים שלארון יש שני בדים ארוכים שכל אחד מהם בולט בשני צדדים. אולם, מהתורה עצמה מתקבל הרושם שלארון יש ארבעה בדים. שכן למזבח הזהב, שיש לו רק שתי טבעות, יש "בדים" ברבים (שמ' לד-ה; לז-כז-כח). כלומר, כל טבעת מחזיקה בעצמה בד. אם כן, לארון, שיש לו ארבע טבעות, צריכים להיות ארבעה בדים. מסקנה זו מקבלת חיזוק מהתיבה היחידה ששרדה מהמזרח הקדום, שהיא בעלת טבעות המחזיקות מוטות נשיאה: זוהי תיבת עץ אדמדמה מקבר תות-ענח'-אמון, מלך מצרים מהמאה ה-17 לפנה"ס. לתיבה זו ארבעה בדים קצרים שכל אחד מהם בולט בצד אחד: בד אחד בכל פינה.¹⁰

ניתוח דקדוקי-סמנטי של ההוראה "וְשָׂמוּ בְּדָו" מלמד, שבכל פעם אחרת שהפועל "לשים" מופיע בפרקי המשכן ללא מושא עקיף, אין פירושו "להכניס", אלא הוא נושא את המשמעות הרחבה יותר של "לערוך". היקריות אלה נמצאות כולן בשמ' מ'. בפס' ח' הפועל מתייחס לחצר המשכן, כאשר המילה "וְיָקַס" בפס' ל"ג מקבילה לו. בפס' י"ח פועל זה מתייחס לקרשים, ובפס' כ"א הוא מתייחס לפרוכת. מנתונים אלה עולה, שמשמעות המילים "וְשָׂמוּ בְּדָו" אינה "והכניסו את בדיו", אלא "ערכו את בדיו", כפי שאכן פירשו רש"י ואחרים.

אבל מהו טיבה המדויק של עריכה זו? נחזור לתיבה מקבר תות-ענח'-אמון. מוטות הנשיאה של תיבה זו מחוברים אליה באופן מעניין: הם ניתנים למשיכה פנימה וחוצה. במילים אחרות, כשהתיבה נמצאת במצב מנוחה, ניתן להחליק את המוטות פנימה לתוך החלל שבין הדופן התחתון שלה לתחתית רגליה, כשהם עדיין אחוזים בטבעותיה, כדי שלא יפריעו לעוברים ושבים. וכשמכניסים את התיבה לנשיאה, ניתן למשוך את המוטות כלפי חוץ, כשהם עדיין אחוזים בטבעות, כדי שנושאי התיבה יוכלו לתפוס אותם.

⁹ ח' מאק, "קטעים חדשים מפירוש ר"י קרא לתורה מתוך כ"י 118.1 שבאוסף השני של פירקוביץ שבספריית סנקט-פטרבורג (לנינגרד)", תרביץ סג (תשנ"ד), עמ' 553-533.

¹⁰ לצילומים, רישומים ותיאורים מילוליים של חפץ זה, ראו: <http://www.griffith.ox.ac.uk/gri/carter/032.html>. בנוסף שרדו מספר תמונות של תיבות מעין זו, כולן קדומות ממנה בהרבה, גם הן ממצרים. תמונות אלה נראות דומות לתיבה הנדונה בכל היבט רלוונטי, והן מאשרות את הנאמר כאן.

א"ה. הדבקתי כאן את הארון מהמקום המצוין בהערה. אינני רואה ארבעה בדים, וגם לא ארבע טבעות.

אם כך נהגו לבנות תיבות מסוג זה, הרי שאין סתירה בין שמות כה:טו לבמדבר ד:1: בהתאם לציווי של הפסוק הראשון, בדי הארון אכן נמצאים תמיד בטבעות הארון, ולעולם אינם סרים ממנו. משמעות ההוראה "וְשָׂמוּ בְּדָיו" בפסוק השני היא שיש למשוך את הבדים כלפי חוץ, כשהם עדיין אחוזים בטבעות, כדי לאפשר את נשיאת הארון. אפשרות זו בכוחה להסביר גם מדוע הדרישה שבדי הארון יישארו עליו אינה קיימת בקשר לשולחן ולמזבחות: היא אפשרית רק בתיבות, כי הן בנויות באופן כזה שאפשר להצניע את מוטות הנשיאה שלהן כשהם עדיין מחוברים, שכן רגליהן יוצרות חלל נמוך וצר בין הדופן התחתון שלהן לקרקע. ולכן, רק במקרה של הארון תתאים דרישה שכזו ליעד הכללי של משכן אסתטי. נראה שאת בדי השולחן והמזבחות צריך היה לפרק ולאחסן במקום אחר.

מחקר קצר זה הוא ניסיון להראות כיצד היכרות עם התרבות החומרית של המזרח הקדום עשויה לסייע בפתרון קשיים פרשניים בתנ"ך. ע"כ רענן אייכלר.

א"ה: אפשר לקבל את הפירוש ושמו בדיו על סידור הבדים, מה שהכותב כאן קורא 'עריכה'. בארון המוצב כאן ושאר הארונות באותו אתר, רואים רק מוטות (בדים) תחת הארון. אני רואה רק שני מוטות, אינני רואה טבעות. יתכן שארון זה שבציור נישא כאשר המוטות מתחתיו, לפי חז"ל הבדים היו בגובה שני שלישים של הארון.

אם אני מבין (?) את המחבר כאן מדובר בארון שיש בו ארבע טבעות (היכן?), ומכל טבעת יוצא מוט אשר נישא כנראה ע"י שני אנשים. והוא פירש לעיל פְּעֻמָּתָיו (שמות כה, יב ועוד) רגלי הארון, ורק לפי פירוש זה יתכן (?) להעביר את הבדים אל הרווח שבין תחתית הארון לארץ. היכרות עם התרבות החומרית של המזרח הקדום, במקרה זה אינני רואה שהועילה בפתרון קשיים פרשניים בתנ"ך.

חיבשים לשוניים במגילת רות עח

דקדוקי קריאה במגילת רות ובקריאות חג השבועות כולל יום טוב שני בחו"ל

מגילת רות:

א א וְיָהִי וְיָהִי: הי"ד בשוא נח וכן בכל מקום

א	ב נַעֲמִי: הַנָּוֶן בְּקֶמֶץ רָחֵב, קָרָא (קְרִיאָה "יִשְׂרָאֵלִית"): Naomi
	וְשֵׁם שְׁנֵי-בָנָיו מַחְלֹן: הַמִּלָּה בָּנָיו מוֹטַעֲמַת בְּמוֹנַח לַגְרָמִיָּה ¹¹ .
	וַיְהִי-וְשֵׁם: הָעֲמֵדָה קֵלָה בִּירֹד הָרֵאשׁוֹנָה
א ד	וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִירֹד, עִם זֹאת הַשִּׁיר בְּשׁוּא נַע
א ה	וּמֵאִישָׁה: לְהַקְפִּיד לִבְטָא אֶת הַמִּפְיָק
א ז	הִתְּהַלְּתָה-שָׁמָּה: הָעֲמֵדָה קֵלָה בַּה"א הָרֵאשׁוֹנָה
א ח	לִכְנָה שִׁבְנָה: הַכ"ף וְהַב"ת בְּשׁוּא נַח לְמִרְוֹת שֶׁהֵם אַחֲרֵי תְּנוּעוֹת גְּדוּלוֹת ¹² ; הַשִּׁיר דְּגוּשָׁה מִטַּעַם "אֶתִּי מִרְחִיק"
א י	וַתֵּאֱמָרְנָה-לָּהּ: שְׁתֵּי מִלִּים מוֹקְפוֹת, הָרֵאשׁוֹנָה מִבֵּין הַשְּׁתֵּיִם מוֹטַעֲמַת בְּמֵאִילָא ¹³
א יג	הִלְתָּן תִּשְׁבְּרָנָה: לַגְרָמִיָּה וְאַחֲרָיו רְבִיעַ; תִּשְׁבְּרָנָה שִׁיר שְׁמֵאלִית
א יד	וַתִּשְׁנָה: שִׁיר שְׁמֵאלִית. לְחִמּוֹתָהּ: הַלֹּמֶ"ד בִּפְתַח. דְּבִקָּה בָּהּ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִדְלָת, דָּגֵשׁ חֶזֶק בְּבִית מִדִּין אֶתִּי מִרְחִיק
א טז	לְעִזְבֹּד: הָעִיר בְּקֶמֶץ קָטָן
א כ	אֶל-תִּקְרָאנָה לִי: אֵין דָּגֵשׁ חֶזֶק בַּלֹּמֶ"ד וְכֵן הַדְּבַר בַּהֲמִשָּׁךְ
א כא	עֲנָה בִי: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִעִיר. הִרְעָ לִי: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַה"א
א כב	הַשִּׁבָּה: הַטַּעַם בְּשִׁיר מִלְעִיל ¹⁴ . וְכֵן בַּהֲמִשָּׁךְ ב ו, ד ג
ב א	מִידַע: קָרִי מִידַע, הַדְּלִית בְּקֶמֶץ
ב ב	אֶלְכָּה-נָּא: הַלֹּמֶ"ד בְּשׁוּא נַע. וְאַלְקָטָה: עַל אֵף שֶׁבְּדִפּוּסִים הַקו"ף מְנוֹקֶדֶת לְרֹב בְּחֹטֶף קָמֶץ, נִכּוֹן לִבְטָא שֵׁם שׁוּא נַע, כֵּן הַדְּבַר גַּם בַּהֲמִשָּׁךְ. לָכֵי: בְּנִיגוּד לְהַרְגֵּל שֶׁבִּשְׁפָּה הַיּוֹמִיּוּמִית, הַהֲטַעְמָה בַּכ"ף
ב ג	וַיִּקְרַם מְקָרָה: בְּחֶלֶק מִהַדְּפּוּסִים מוֹטַעַם תִּיבַת מְקָרָה בְּרִבִּיעַ אֵךְ הַנִּכּוֹן הוּא בְּזִקָּה
ב ד	וַיֵּאמְרוּ לוֹ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִירֹד וְהַמ"ם בְּשׁוּא נַע. יְבָרְכֶךָ: עַל אֵף הַקּוּשִׁי, הַכ"ף הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַח
ב ח	שָׁמַעַתָּ: הָעִיר בִּפְתַח. תִּעְבּוּרִי: הַטַּעַם בְּרִישׁ מִלְרַע
ב ט	יִקְצְרוּן: מִלְרַע. נִגְעָד: הַנָּוֶן בְּקֶמֶץ קָטָן
ב י	נִכְרִיָּה: הַנָּוֶן בְּקֶמֶץ קָטָן
ב יא	לֹא-יִדְעַתָּ תְּמוּל: הָעִיר בִּפְתַח וְכֵן הַדְּבַר גַּם בַּהֲמִשָּׁךְ, יֵשׁ לְהִיזָהָר מִלְּהַבִּלִּיעַ אֶת הַתִּירֹ שֶׁבְּסוֹף הַתִּיבָּה הָרֵאשׁוֹנָה עִם זֶה שֶׁבְּתַחֲלִיל הַתִּיבָּה הַשְּׁנִיָּה
ב יב	פְּעִלְךָ: הַפ"א בְּקֶמֶץ גָּדוֹל וְהָעִיר בְּקֶמֶץ חֲטוּף. וַתֵּהִי: הַתִּירֹ בְּשׁוּא נַח. אֲשֶׁר-בָּאת לְחִסּוֹת תַּחַת-כְּנָפָיו: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת אֲשֶׁר-בָּאת, יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרִדָּת הַתִּיבּוֹת 'לְחִסּוֹת' - 'תַּחַת' ¹⁵

¹¹ מונח שהוא טעם מפסיק, מופיע לרוב לפני רביע ראה על כך בספרו של הרב ברויאר "טעמי המקרא" עמ' 66.

¹² אין זה יוצא מן הכלל: כאשר ההטעמה בהברה המונעת בתנועה גדולה, השווא שלאחריה הוא נח

¹³ במ"ם יש מאיילא, על אף הדמיון בינו לבין הטיפחא, המאיילא הינו טעם מחבר (הוא מופיע גם בקריאת המפטיר של שבועות).

¹⁴ יש כאן שינוי משמעות אם יקרא מלרע.

¹⁵ לאלו שאינם מבחינים בין ת"ו רפויה לדגושה, וגם אינם מכירים בהבחנה של קריאת ת"ו רפויה כסמ"ך.

ב יג שְׁפָחְתָּךְ: החי"ת בקמץ ובהמשך הפסוק בחולם שְׁפָחְתָּךְ

ב יד לָהּ בָּעֵז: אין מפיק בה"א ועל כן הבי"ת אחריה רפויה. וַיַּצְבֹּט-לָהּ: הבי"ת בקמץ קטן. וְתֹאכֵל: במלעיל

ב יח מְשַׁבְּעָה: השי"ן בקמץ קטן

ב יט לְקַטְתָּ: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי

ב כא וְתֹאמַר רֹות הַמִּזְבִּיחַ: טעם טפחא בתיבת וְתֹאמַר. תִּדְבָּקִין: הטעם בקו"ף מלרע.

בפרק ג יש לשים לב לקרי וכתוב

ג א יִיטֵב-לָךְ: העמדה קלה ביר"ד

ג ג וְרַחֲצֵה | וְסִכֵּת: לגרמיה ואחריו רביע; לְאִישׁ: הלמ"ד בקמץ ולא בשווא¹⁶

ג ד בְּשִׁכְבוֹ: השי"ן בקמץ קטן, הכ"ף בשווא נח והבי"ת אחריה רפויה

ג ה אֲשֶׁר-תֹאמַרְי - אֵלַי: קרי אֵלַי אך ללא כתיב

ג ט אֲמַתְךָ: כאן במלעיל ובהמשך הפסוק במלרע אֲמַתְךָ. וּפְרִשְׁתָּ: במלרע

ג יא אֶל-תִּירְאֵי: רי"ש בשווא נע, הקורא בשווא נח משנה משמעות ללשון ראייה

ג יב כִּי אִם גֵּאֵל: כתיב אִם אך ללא קרי; אֲנֹכִי: הטעם בנו"ן מלעיל בגלל ההפסק

ג יג לִינִי | הַלִּילָה: לגרמיה ואחריו רביע; לְגֵאֲלָךְ: הגימ"ל בקמץ גדול והאל"ף בחטף קמץ; אֲנֹכִי: הטעם בנו"ן מלעיל

ג טו וְאַחֲזִי-בָהּ: החי"ת בחטף קמץ הנקראת כחולם. וַיִּמָּד: המ"ם בקמץ קטן

ג יז נָתַן לִי: טעם נסוג אחור לנו"ן. כִּי אָמַר - אֵלַי: קרי אֵלַי אך ללא כתיב

ג יח כִּי-אִם-כָּלָה: תיבה כִּי- מוקפת ולא בתביר

ד א שְׁבֵה-פָה: הפ"א דגושה בדגש חזק בדין דחיק בניגוד לפסוק הבא שם היא רפה שְׁבוּ-פָה. פְּלִנִי

אֲלִמְנִי: שניהם במלרע. וַיִּסַּר וַיֵּשֶׁב: הראשון במלעיל והשני במלרע

ד ג הַשְּׁבֵה: הטעם בשי"ן מלעיל¹⁷

ד יא הַבָּאָה: במלרע

ד יב יִלְדָה: הלמ"ד בשווא נע, אחרת משנה משמעות. לִיהוּדָה: הלמ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא ביר"ד

ד יד וַיִּקְרָא: הוא"ו בשווא

ד טו וְהָיָה לָךְ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. אֲשֶׁר-אֶהְבֶּתְךָ: הטעם בבי"ת, במלעיל. הבי"ת פתוחה והת"ו בסגול. יִלְדָתוֹ: הטעם בדלי"ת והיא בפת"ח. טוֹבָה לָךְ: טעם נסוג אחור לטי"ת

ד יח פָּרָץ: הפ"א קמוצה, על אף שאינה מוטעמת באתנח או סו"פ

ד כ אֶת-שְׁלֹמֹה: שי"ן שמאלית

ד כב אֶת-יִשְׂי: השי"ן בקמץ

¹⁶ הקורא בשווא משנה משמעות.

¹⁷ הקורא מלרע משנה משמעות.

קריאה לשבועות שמות יט:

יט ב וַיִּחַן-שָׁם: געיה ביר"ד

יט ג וַתִּגֵּד: הגימ"ל בצירי

יט ה וְהִיטָם: במלעיל. סְגָלָה: יש להדגיש את הלמ"ד

יט ו תְּהִי-לִי: געיה בתי"ו

יט י וְקִדְשֶׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר: על פי ברויאר ורוב הספרים אשר בידינו, ההטעמה היא - מרכא טפחא אתנח.

יט יג יִירָה: יר"ד ראשונה בחירק חסר, יר"ד שניה בקמץ ובדגש חזק

יט יח עָשָׂן: מנוקד קמץ ופתח, פועל בעבר (תורה קדומה). אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ: להקפיד על הפרדת ה' – באש¹⁸

יט יט הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד: טעם טפחא בתיבה הוֹלֵךְ

יט כד פֶּן-יִפְרָץ-בָּם: הרי"ש בקמץ קטן

עשרת הדברות

בטעם תחתון: מִבֵּית במונח עֲבָדִים באתנח, הפסוק הראשון מסתיים בתחילת הדיבר השני בתיבה עַל-פָּנֶי

בטעם עליון: מִבֵּית במרכא עֲבָדִים בסילוק וזהו הנוסח הנכון לטעם עליון. אין להשיגח על אותם הוצאות אשר צירפו את הדיבר הראשון והשני אל פסוק אחד ארוך¹⁹. הפסוק השני מתחיל ב- לֹא יִהְיֶה-לָּךְ וטעם אתנח בתיבת לִשְׁנָאִי. כך יוצא שכל דיבר נתון בפסוק נפרד. כמו כן, אין להשיגח כלל על הרביעי שיש בקורן במילה עבדים.

כ ה תַּעֲבֹדֶם: התי"ו בקמץ רחב והעי"ן בקמץ קטן. קִנְאָה: קר"ף פתוחה ויש להדגיש את הנר"ן להבדיל לשון קנאה מלשון קנין. וְעִשָּׂה: טעם נסוג אחור לעי"ן

פסוק	טעם עליון	טעם תחתון
ט	וְעִשִּׂיתָ מְלֹאכְתְּךָ: וְעִשִּׂיתָ בטעם משרת ולכן הכ"ף בתיבת כָּל רפויה	וְעִשִּׂיתָ כָּל-מְלֹאכְתְּךָ: וְעִשִּׂיתָ בטעם מפסיק - הכ"ף בתיבת כָּל דגושה
יג	לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנָּאֶף: ס לֹא תִגְנֹב: התי"וין דגושות	לֹא תִרְצָח ס לֹא תִנָּאֶף ס לֹא תִגְנֹב: התי"וין רפויות, הצד"י בקמץ גם בתחתון

¹⁸ יש להחיש את קריאת שם ה' כך שיישמע קרוב יותר לתיבה הקודמת

¹⁹ מקור השיבוש כנראה בכך שחלק מהדפוסים וכתבי היד הטעימו הטעמה כפולה על גבי אותו טקסט וכך נוצר קושי לזהות את ההטעמה המיועדת לכל חלוקה

כ יד וְעָבְדוּ וְאָמְתוּ וְשִׁוְרוּ וְחָמְרוּ: וא"ו החיבור מנוקדת: שווא, פתח, שווא, פתח
 כ טז וְאֵל-יִדְבָּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: יש להחיש את קריאת התיבה **אֱלֹהִים** להסמיכה לתיבה
 הקודמת
 כ כ **אֱלֹהֵי כֶסֶף**: טעם נסוג אחור ללמ"ד
 כ כג **לֹא-תִגְלֶה**: התי"ו בחירק חסר ודגש חזק בגימ"ל הקמוצה
מפטיר חג השבועות במדבר כח:
 כו **בְּהַקְרִיבְכֶם** שני טעמים במילה, הבי"ת בתוך המילה בשווא נע. **בְּשִׁבְעַתִּיכֶם**: הטעם בעי"ן הוא
 מאיילא (ראה על כך לעיל בהערה על מגילת רות א י)
הפטר חג השבועות יחזקאל א:
 ב **יֹאכִין**: בשאר מקומות יהויכין, אבל כאן הי"ד בחולם
 ד **וְאָרָא**: הטעם באל"ף מלעיל. **בָּאָה**: הטעם באל"ף מלרע²⁰ **וְנִגְהָ-לֹו**: מילים מוקפות²¹ מוטעמות
 במרכא טיפחא כבמילה אחת, וגעיא (מתג) בגימ"ל²² למנוע הבלעת הה"א המופקת. בפסוק כז המילים
 פרודות וגם שם יש געיא.
 ז **וְנִצְעִים**: הצד"י הראשונה בשווא נע, בחלק מהדפוסים מופיע חטף פתח להורות על הנעת השווא בלבד
 ולא על קריאת החטף עצמו.
 ח **אֶרְבַּעַת**: במלעיל, כן הדבר גם בהמשך
 ט **חֲבֵרַת**: הטעמה משנית בחי"ת, מרכא תביר באותה מילה.
 יא **מִלְמַעְלָה**: הלמ"ד אחרי המ"ם רפויה. **שְׁתִּים**: ביתיב ולא בפשטא כפי שמופיע בקורן
 ואחרים. **גִּזְיִתִּיהֶנָּה**: הוא"ו בחיריק חסר והי"ד אחריה בחולם ודגש חזק
 כא **וְבִהֲנִשְׁאָם**: הבי"ת בשווא נח אע"פ שיש געיא לפניו. השי"ן בשווא נע
 כה **בְּעַמָּדָם**: העי"ן בקמץ קטן
 כז **כְּמִרְאָה-אֵשׁ**: יש להקפיד לבטא פעמיים צירה שלא ייבלע השני בתוך הראשון
קריאת יום ב לאחינו שטרם זכו לעלות לארץ ישראל, דברים טו:
 טו כא **תִּזְבְּחוּנוּ**: הבי"ת בקמץ

²⁰ הקורא מלעיל משנה משמעות

²¹ במהדורת ברויאר אין כאן הקפה וכן בפסוק כז אין הקפה. בתוכנת כתר בר-אילן מוקף. בכתר עצמו קשה לקבוע.
 תשובה שקיבלתי על ענין זה מרפאל זר (ראש מדור מסורה במפעל המקרא, האוניברסיטה העברית): ר' אליהו שלום.
 אנה הבט במהדורת מפעל המקרא על אתר. ישבנו שבעה נקיים על תיבה זו, ולבסוף הטרחנו את עצמנו להיכלל הספר
 כדי לעיין בכתר במקור. ההעתקה של מהד' בר אילן נכונה, למרות הזרות. ויש לציין עוד, כי המרכא שבאות נח"ן היא
 תיקון (בכתר) מגעיה, והגעיה שבאות גימ"ל היא תוספת. סיוע לגרסת הכתר אפשר למצוא בכתב יד קהיר, וכן בכתב יד
 נ (=ניו יורק, ENA 346).
 בברכה, רפאל זר (ראש מדור מסורה במפעל המקרא, האוניברסיטה העברית)
 רפאל זר
 רכז המערכת
 מפעל המקרא
 אני מודה בזה לרפאל זר על התשובה המהירה והבהירה. ומכאן שנוסח המקרא צריך בדיקה ודקדוק. גם בדיקה מצילומים
 אינה מספיקה לפעמים.

²² עיין הערת רפאל זר שהגעיא כאן נוספת, אבל בפסוק כז היא מקורית.

טו כג תִּשְׁפָּכְנוּ: הפ"א בשוא	
טז ב וְזָבַחַת פָּסַח: טעם נסוג אחור לבי"ת	
טז א וְעָשִׂיתָ פָּסַח: הפ"א בדגש חזק מדין אתי מרחיק.	
בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחָר: תיבת אֲשֶׁר מוקפת ולא במונח	
טז ז וּבְשִׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ: מלרע בגלל ו"ו ההיפוך. וּפְנִיתָ: נותר מלעיל. וְהִלַּכְתָּ: מלרע	
טז ט שְׁבַעַת: השי"ן בקמץ ²³ . תִּסְפָּר-לָךְ: הפ"א בקמץ חטוף	
טז י וְעָשִׂיתָ: מלעיל, וכן בהמשך. יְבָרְכֶךָ: הכ"ף הראשונה בשוא נח, וכן בהמשך ²⁴	
טז יג בְּאֶסְפָּךְ מִגְרִנְךָ: האל"ף והגימ"ל בקמץ חטוף	
טז טו בְּכָל תְּבוּאָתְךָ: בכל במהפך ולא במקף ולכן הכ"ף בחולם ולא בקמץ קטן	
טז טז יֵרָאֶה כָּל-זְכוּרְךָ: בקדמא ואזלא ולא בתלישה (לא קורן אך יש חומשים)	
טז טז אֲשֶׁר יִבְחָר: קמץ בזקף קטן, החי"ת בקמץ	
הפטרת יום טוב שני של גלויות לאחינו שטרם זכו לעלות לארץ ישראל, חבקוק ג א-יט:	
א לַחֲבִיקוֹק: הלמ"ד בפתח	
ב יֵרָאֵתִי: במלעיל ²⁵ . פָּעַלְךָ: הפ"א בקמץ רחב, העי"ן בקמץ קטן	
ג אֱלֹהֶי: הטעם בלמ"ד ²⁶	
ד וְנִגְהַ: במלעיל ומפיק בה"א למרות הקושי ²⁷	
ה יִלְךְ דָּבָר: טעם נסוג אחור ליו"ד. וַיֵּצֵא רֶשֶׁף: כאן הטעם לא נסוג אחור	
ו וַיִּמְדַּד אֶרֶץ: טעם נסוג אחור למ"ם. שָׁחוּ: שי"ן ימנית ובמלרע	
ח הַבְּנֵהרִים: ה"א השאלה מנוקדת בחטף פתח ולכן גם הבי"ת אחריה רפויה	
ט אָמַר סֵלָה: טעם נסוג אחור לאל"ף	
יא עָמַד זְבֻלָּה: טעם נסוג אחור לעי"ן וגם התיבה השנייה במלעיל	
יג מִחֲצַת רֹאשׁ: הר"ש דגושה באופן נדיר מדין אתי מרחיק ²⁸	
יז לֹא-עָשָׂה אֶכֶל: טעם נסוג אחור לעי"ן	
יח אַעֲלֹזָה: העי"ן בשווא נח	
יט יֵי אֲדֹנָי: יש לקרוא שם ההויה הראשון: אֱלֹהִים. לִמְנַצֵּחַ: הלמ"ד ללא געיא, המ"ם בשוא נח וכן בכל ספר תהלים	

²³ הקוראו בשוא משנה משמעות. וכן בהמשך הפרשה ובכל מקום במשמע שְׁבוּעַ – שבעה ימים.

²⁴ אפשר לאמן את הדיבור לבטא כך.

²⁵ מקום הנחת טעם זרקא הוא בסוף המילה ללא קשר למקום ההטעמה.

²⁶ הקורא אלוהה [Eloha] הן מלעיל והן מלרע מבטא שם קדוש בשיבוש. הקריאה הנכונה, אשכנז: אֱלֹאֶה הקורא אלוהה [Eloha] הן מלעיל והן מלרע מבטא שם קדוש בשיבוש. הקריאה הנכונה, אשכנז: אֱלֹאֶה [Eloah]; עדות המזרח והמערב (צפון אפריקה) אֱלֹוָה [Elowah].

²⁷ אחד מחמשת השורשים שהה"א שורשית ובמפיק, ראשי תיבות: ג"ן כת"ם

²⁸ ר"ש אינה מקבלת דגש בדרך כלל, אבל יש יוצאים מהכלל

הנוסח ומקורותיו. המקורות שעל פיהם נקבע נוסח המקרא עבור 'דעת מקרא' ואחר כן תנ"ך מוסד הרב קוק חורב וירושלים.
המשך מגליון עז
הפטרת שבועות

יחזקאל א יא גויתיהנה: אלקד. גויתיהנה: מ"ש?

מנחת-שי: גויתיהנה - ברובן של ספרים חנו"ן בלא דגש וכן נכון כי אין דרך חנו"ן להדגש רק כשהיא סי' לנקבה הפעולה כמו שאכתוב ביחזקאל י"ג ובסוף מיכה וכן במכלול דף קצ"ג וזה"א ביצירי במקצת ספרים:

מנחת-שי יחזקאל יג כ פִּסְתוֹתֶיכֶנָה - אין דגש בחנו"ן כמ"ש בסמוך ועיין במכלול דף פ"ג ודף קצ"ז:

מנחת-שי מיכה ו י תִּרְאִינָה בָּהּ - חנו"ן הרבות דגושה שלא כמנהג כי אין משפט חנו"ן הנקבות להדגש לעולם אלא אם כן תחיה חנו"ן הנקבה פעולה כגון יִשְׁפִּילָנָה (ישעיהו כו, ה) יִגְעֶנָה (שם) אבל חנו"ן הרבות לעולם לית בדגש ובית בה דגושה כמ"ש במכלול דף ק"ז ועיין שופטים ה' על תַּעֲנִינָה (שופטים ה, כט):

יב יהיה-שמה: אקד. -שמה: ל לניגרד אינו מדגיש דחיק.

יג היא כ' וק': אלקד, מע, מ"ג-א מ"א יז טו. הוא כ': מד לספרינו אין כאן כתיב וקרי, אבל מדנחאי כלומר מזרחיים (בבל) גורסים כאן כתיב הוא.

טז האופן (1): אלק. האופן: ד?

כו מלמעלה: אלק, מ"ש. מלמעלה: ד
מנחת-שי: כמראה אדם עליו מלמעלה - העיין בשו"א לבדו:

הפטרת היום השני של שבועות בחו"ל
חבקוק ג **אלוה: אד. אלוה²⁰: ל** הערה 20

ו ויתפצצו¹⁰¹: לד. מ"ש. ויתפצצו: א הערה 10 היא הערתו הקבועה על העדפת שווא ולא חטף באותיות שאינן גרוניות.
מנחת-שי: ויתפצעו - היצד"י בשו"א לבדו כפי דרכנו:

יג ראש: אל, מ"ש. ראש: ד ונציה אינו גורס כאן דגש אתי מרחיק, אולי כי דגש ברי"ש אינו מצוי.

מנחת-שי: מחצת ראש - בא חרי"ש בדגש במלח זעירא בבוא עליה מלח מלעיל מכלול ד' ע"ב.
רשימת אותיות רי"ש הדגושים עקב אתי מרחיק או דחיק.

1. ירמיהו לט יב: קָחְנוּ וְעִינִיךָ שִׁים עָלֶיךָ וְאַל-תַּעַשׂ לָךְ מְאוּמָה רָעָה
2. חבקוק ג יג: יִצְאֶתָּה לְיִשְׁעֵי עֲמֻדָּה לְיִשְׁעֵי אֶת-מִשְׁיַחַד מִחֲצַת הָאֵשׁ מִבֵּית רָשָׁע
3. ספר תהלים פרק נב פסוק ה: אֶהְבֶּתָּ רָע מְטוֹב שְׁקָרָה מִדְּבַר צֶדֶק סֵלָה:

4. ספר משלי פרק יא פסוק כא: יָד לַיָּד לֹא-יִנְקָה רָע וְזָרַע צַדִּיקִים נִמְלֵט:
5. ספר משלי פרק טו פסוק א: מְעַנֶּה-רֶךְ יָשִׁיב חֲמָה וּדְבַר-טָעֵב יַעֲלֶה-אָף:
6. ספר איוב פרק לט פסוק ט: הִנָּאֵה רַיִם עֲבָדָהּ אִם-יָלִין עַל-אֲבוֹסָהּ:
7. ספר עזרא פרק ט פסוק ו: כִּי עֲזַנְתִּינוּ רַבּוֹ לְמַעַלְהָ רָאֵשׁ וְאַשְׁמַתְנוּ גְדֻלָּהּ עַד לְשָׁמַיִם:
8. דברי הימים ב כו י: וַיִּבְּנוּ מִגְדָּלִים בְּמִדְבָּר וַיַּחֲצֵב בְּרוֹת רַבִּים כִּי מִקְנֵה-רֶבֶב הָיָה לָו

טז צִלְלוּ: ד, מ"ש. צִלְלוּ: אל גם כאן מעדיף ר"מ ברויאר את נוסח ונציה בניגוד לכא"צ ולניגוד בגלל נטייתו להמנע מחטפים בלא-גרוניות. מנחת-שי: צללו - חלמ"ד בשוא לבדו כמנהגנו:

יח אַעְלוּזָה: אל, מ"ש תה' ס ח? אַעְלוּזָה: ד צורת החטף צפויה יותר. מנחת-שי: אַעְלוּזָה - המסרה עליו ג' ב' חסרים ואחד מלא וסימן ואני בה' אַעְלוּזָה דחבוק. אלהים דבר בקדשו. וחברו בסימן ק"ח. דחבוק מלא וכולן העי"ן בחטף סגול'ל בכמה ספרים ובספרדים כולן בשוא לבדו:

יט יִדְרֹכְנִי: אלד, מ"ש, מ"ק יִדְרֹכְנִי: מ"ש? מנחת-שי: יִדְרֹכְנִי - במקצת ספרים מלא יו"ד בתר רי"ש וראיתי בספרים ספרדיים שבתחלה היו כתובים ביו"ד ואח"כ האריכו גגה של רי"ש ונשארה המלה חסר יו"ד:

פֶּן לַחֲכָם וַיַּחֲכֶם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: elijahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):
<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אִם אֶתָּה מִתְעַנִּין
בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְשֵׁנָה, הַתְלָמוֹד וכו')
אֶתָּה מוֹזְמֵן לְהַרְשֵׁם (בְּחֵם)
לְקַבֵּל דּוּא"ל בְּנוֹשָׂאִים לְשׁוֹנִיִּים
בְּרִעוּבֵת: franklashon@gmail.com
© בּוֹא לְהַחֲכִים אֶת עֵצְמְךָ וְאֶת שִׁאֲרֵי הַמַּכּוֹתִים ©